

فراز و فرود تمدن‌های باستانی در بین‌النهرین^{۱۱}

منصورپویان

ظهور و سقوط پادشاهان

در بین‌النهرین و نام آنها از آنجا دانسته شده است که موفقیت‌ها و متصرفات آنها بر روی لوحه‌های خشتی و یا بر روی تزیینات دیواری ثبت می‌گردید.

پادشاهان بر آن بودند تا خدایان از اعمالشان رضایتمند باشند و نامشان بر صفحه روزگار برای همیشه جاوید بماند. در آن روزگاران، نام سربازان، هنرمندان، سازندگان و آتانی که معابد مجلل و کنده‌کاری‌های زیبا بر قامت دیوارها برپا می‌ساختند و نیز نام تاریخ‌نگاران و قصه‌پردازان بر لوحه‌ها رقم زده‌نمی‌شد.

تنها از نام آن فرماندهان لشگری، دیوانسالاران و منجمان باخبریم که توسط لوحه‌های خشتی، نامه برای پادشاه مرقوم داشته‌اند. قصد آنها از نامه‌نگاری آن بوده است که از پادشاه کسب تکلیف نمایند و یا این که وی را از چند و چون وقایع مطلع کنند.

منباب مثال، لاگاش شهری در جنوب سومر، پادشاهی داشت جنگنده و علاقمند به ساختن معابد بنام (Eannatum). پیروزی‌های این پادشاه که در حدود ۲۴۴۰ ق.م می‌زیست، بر تخته‌سنگی بر جای مانده حکاکی شده است. در تصویری کنده‌کاری از صحنه جنگ، سربازان بر خاک افتاده دشمن، آماج منقار کرکس هانشان داده می‌شوند.

قبرهای باستانی، در این راستا، برای باستان‌شناسان واجدا اهمیت بسیار است. اهمیت آنها از این لحاظ است که بنا بر اعتقادات باستان: فرد مُرده به اشیاء شخصی و گاه به تملکات و خدمه خود در زندگی پس از مرگ نیازمند خواهد بود. از اینروست که بسیاری از اشیاء دوران باستان در کنار مُرده در گور یافت شده‌اند.

بیشترین دانسته‌های امروز ما از تمدن‌های کهن بین‌النهرین مدیون کوشش‌های باستان‌شناسانی است که در ۱۵۰ ساله اخیر موفق به کشف دفینه‌ها و خاک برداری از آثار مدفون در دل خاک شدند. مثلاً باستان‌شناس انگلیسی بنام هنری لی یارد در ۱۸۴۵ از شهر باستانی نیمرو در حوزه آشور در شمال بین‌النهرین، آثار باستانی بسیاری از قصر پادشاهی از زیر زمین بیرون کشید. سیرچارلز لئونارد وولی باستان‌شناس دیگری از انگلستان به‌خاطر کشفیاتش در شهر باستانی اور شهرت جهانی دارد. او یکی از اولین باستان‌شناسان دوران مدرن محسوب می‌شود. پس از باستان‌شناسی در شهر اور، لئونارد وولی توجه خود را به یافتن پیوندهای فرهنگی میان دو حوزه تمدنی بین‌النهرین و دریای اژه معطوف کرد.

جستجوگری‌های باستان‌شناسانه لئونارد وولی در شهر باستانی اور از سال ۱۹۲۲ آغاز گشت و تا ۱۹۳۴ ادامه یافت. در جریان کاوشها، ولی موفق به کشف مقبره‌های خانواده سلطنتی در اور شد.

آگاتا کرستی نویسنده کارآگاهی انگلیسی کتاب معروف خود بنام «مرگ در بین‌النهرین»را تحت تأثیر پرده‌برگرفتن از راز نهفته در مقابر سلطنتی به رشته تحریر درآورده است، این نویسنده معروف بعداً با دستیار جوان لئونارد وولی، که او را در تحقیقات باستان‌شناسانه یاری می‌داد، از دواج کرد.

باید خاطر نشان ساخت که در کتب مقدس، شهر اور محل تولد حضرت ابراهیم برشمرده می‌شود. همانطور که گفتیم: شهر باستانی اور خیلی پیش از عهد سلطنت سوم، یکی از دولت–شهرهای مهم در جنوب بین‌النهرین می‌بود. این شهر باستانی در کنار ناصربه فعلی قرار دارد. گورستان شهر اور از ۲۶۰۰ پیش از میلاد به مدت ۵ قرن، مردگان شهر را در نهفت خود جای می‌داده است. پس از ظهور امپراتوری کلدانی توسط سارگون، از اقتدار اور کاسته‌شد.

بعاد در عهد سلطنت سوم، اور مجدداً اُعتلای خود را باز یافت و مرکز قدرت سومریان در ۲۱۱۲ ق.م. در جنوب گردید. اعتقادات اساطیری در این دوران بس رایج بود. زیگورات اور؛ یعنی معبد نانا، خدای ماه، در این عهد ساخته شد. مقابر سلطنتی در ۲۵۰متری این زیگورات قرار دارد.

شهر باستانی اور پس از ۱۵۰۰ ق.م به شهری کاملاً متروکه و خالی از سکنه تبدیل گشت. علت این شوربختی، احتمالاً خشکسالی‌های پیاپی، تغییر تدریجی مسیر رودخانه و پیشروی آب دریا بوده است.

باری، لئونارد وولی در پژوهش‌های خود، صدها گور را نبش قبر کرد. از این میان، ۱۶ مقبره که به اعضای خانواده سلطنتی تعلق داشتند، واجدا اهمیت بسیار می‌باشند. در درون قبور، اشیاء گرانبها و برخوردار از اهمیت باستان‌شناسانه بسیاری کشف گردید. زینت آلات و جواهرات طلا و نقره و دیگر وسائل و نمودهای فرهنگی از این قبور واز عمق خاک بیرون کشیده شدند.

سرآمدتر از همه، مقبره ملکه ای بنام PU–ABI بود که برای چند هزاره، خزائن دست نخورده آن گوئی به ودیعه باقی مانده بودند. از در زمره وسائل به دست آمده در مدفن ملکه، مهر استوانه‌ای مخصوص اوست که مزین به نامش به زبان سومری است. آنچه خارق‌العاده می‌نمود، آن بود که در کنار مقبره ملکه، درقبری دسته جمعی، عده بسیاری با تزیینات وطی مراسم به خاک سپرده شده بودند.

پس از خاک برداری از قبر دسته جمعی، منظره‌ای عجیب در برابر دیدگان شکل گرفت. بر یک کناره این مجموعه، مقبره ملکه قرار داشت که آن را از صحنه قربانیان جدا می‌کرد. بر کف این محوطه بزرگ، ۷۴ اسکلت انسانی یافت گردید. زینت آلات بسیاری بر استخوان‌های برجای مانده و گاه پوسیده همچنان جلوه گری می‌کرد. سنگهای قیمتی، طلا و نقره و نیز آلات موسیقی چون چنگ و مجسمه در این مجموعه کشف گردید.

این منظره، به خصوص کشف ۷۴ اسکلت که ظاهراً به طور آراسته‌ای در این مجموعه در کنار مقبره ملکه به مدت پیش از ۴۰۰۰ سال پیش دفن شده بودند، برای باستان‌شناسان معمانی مرموز تلقی گردید. این قبر دسته جمعی؛ از